

Posudek konzultantky na rigorózní práci Mgr. Christopa Dürra na téma *Imunita státních představitelů v mezinárodním trestním právu*

Rigorózní práce Mgr. Christopa Dürra je věnována aktuální, zajímavé a poměrně komplikované problematice imunity státních představitelů stíhaných za nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva před vnitrostátními a mezinárodními soudními orgány. Autor se s touto problematikou přes dílčí formální a obsahové nedostatky vyrovnal dobře. Předložená práce má logickou strukturu, argumenty v ní obsažené jsou odůvodněné a podložené prameny a závěry, k nimž práce dochází, působí přesvědčivě.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Téma trestněprávní imunit státních představitelů se přinejmenším od zřízení prvních Mezinárodní trestních tribunálů (pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu) v letech 1993 a 1994 a od kauzy Pinochet na konci 90. let řadí mezi hojně diskutovaná témata mezinárodního práva. Česká republika s tímto tématem zatím prakticky konfrontována nebyla, je ovšem nesporné, že i u nás by otázka toho, nakolik lze stíhat nejvyšší představitele cizího (popř. i vlastního) státu za zločiny podle mezinárodního práva, mohla reálně vyvstat. Téma má proto kromě teoretického významu i důležitou praktickou dimenzi. Komplexní zpracování široké problematiky imunit státních představitelů vyžaduje orientaci v několika odlišných oblastech mezinárodního práva a pochopení vzájemných vazeb mezi nimi – nejedná se tedy o jednoduchou záležitost. Situaci dále komplikuje to, že institut imunit prochází v posledních letech poměrně rychlým vývojem, a dostupná sekundární literatura tak ne vždy postihuje stávající regulaci. V hojně míře je proto třeba pracovat s primárními zdroji, ať již se jedná o rozsudky mezinárodních trestních tribunálů, nebo rozhodnutí vnitrostátních soudů.

2. Formální stránka práce, použité zdroje:

Práce má slušnou formální a jazykovou úroveň. Celkový rozsah práce činí 124 strany, z toho 108 stran vlastního textu, což odpovídá požadavkům kladeným na rigorózní práce na PF UK. Rozčlenění textu na tři věcné části (vymezení pojmů, imunita před národními soudy, imunita před mezinárodními soudy) i další členění částí na kapitoly a podkapitoly je logické a odpovídá systematické výkladu. Místy může pětiúrovňovost struktury čtenáře poněkud zmást, systém číslování je ale přehledný a z větší části tento problém řeší. Práce je psána čtivým jazykem a je v ní jen omezený počet jazykových chyb či překlepů. Práce není zcela prosta některých anglicismů (např. al-Bashir namísto česky správnějšího al-Bašír), ty ale nebrání porozumění textu.

Ze seznamu použité literatury a pramenů je zjevné, že autor vychází především z anglicky psaných zdrojů. To není vzhledem k absenci kompletního zpracování tématu v českém prostředí příliš překvapující. Kritiku si naopak zaslouží to, že seznam literatury nezahrnuje použité primární zdroje (např. mezinárodní smlouvy) a že monografie a články nejsou řazeny v žádném logickém pořadí (např. abecedně podle jmen autorů či chronologicky podle data vydání), což ztěžuje dohledání jednotlivých zdrojů. Určitými nedostatky trpí i poznámky pod čarou: např. opakovaně citovaný pramen je nezřídka v několika případech uveden se všemi náležitostmi, a to dokonce i tehdy, kdy se jedná o citaci v sobě následujících poznámkách (viz třeba pozn. 334, 335 a 342).

3. Obsahová stránka práce:

Rigorózní práce je rozčleněna do úvodu, tří částí a závěru. Dále standardně zahrnuje seznam použité literatury a pramenů, seznam zkratk, klíčová slova a česky a anglicky psané shrnutí. Hlavním cílem práce je „popsat vývoj a současný stav právní úpravy imunity státních představitelů v mezinárodním trestním právu, a to jak před národními soudy, tak před soudy mezinárodními“ (str. 4). V zájmu dosažení tohoto cíle autor nejprve uvádí základní pojmy, které v práci používá, a následně analyzuje situaci na vnitrostátní a mezinárodní úrovni. Základních pojmů je v textu pět, a to státní představitelé, trestní jurisdikce, mezinárodní trestní právo, individuální trestní odpovědnost a imunita. Pojem státní představitelé chápe práce poměrně restriktivně, neboť pod něj podřazuje jen osoby v nejvyšších státních funkcích, které požívají imunitu *ratione materiae* i *ratione personae*. Vzhledem k tomu, že imunita je následně definována s odkazem na státní představitele, je otázkou, nakolik je takovéto vymezení šťastné a nakolik naopak vede k tautologii.

Trestní jurisdikcí se rozumí pravomoc soudních orgánů působících na vnitrostátní či mezinárodní rovině stíhat jednotlivce za určité kategorie zločinů. Těmi jsou zločiny podle mezinárodního práva (konkrétně genocida, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti), jimiž se zabývá mezinárodní trestní právo. Mezinárodní trestní právo spočívá na principu individuální trestní odpovědnosti, která se může týkat jak osob, jež určitý zločin přímo spáchaly, tak těch, které spáchání takového zločinu naplánovaly, zorganizovaly nebo nařídily. Právě v těchto úlohách vystupují obvykle nejvyšší státní představitelé. Otázkou pak je, nakolik přitom disponují v trestním řízení před vnitrostátními či mezinárodními soudy imunitou, tj. procesně-právním vynětím z takového řízení, a nakolik naopak mohou tomuto řízení čelit jako kdokoli jiný. Pojem imunity není obvykle chápán jako příliš kontroverzní, autor ovšem přesvědčivě ukazuje, že pod tímto pojmem se skrývá celá řada vzájemně ne zcela identických institutů. Užitečné je rozlišení imunit podle subjektů (imunita státu, diplomatů, hlavních státních

představitelů) a podle typu (*imunita ratione materiae* a *ratione personae*), byť skutečnost, že tyto dvě typologie nelze volně kombinovat (např. imunita státu se nedělí podle uvedených typů), by mohla být v práci více zdůrazněna.

Trestněprávní imunita státních představitelů před vnitrostátními soudy je předmětem zájmu části B práce. Jedná se podle mého názoru o nejzdařilejší část práce, která se opírá o důkladné studium vnitrostátní (a částečně mezinárodní) judikatury a přináší i řadu autorových vlastních postřehů a komentářů. Nejprve je pojednána imunita *ratione personae*. Zde autor, vycházející především z případu *Yerodia* (MSD), dochází k závěru, že tato imunita, vázaná na představitele konkrétních úřadů, zachovává v mezinárodním právu stále absolutní podobu a vnitrostátní soudy nejsou oprávněny ji prolomit. Platí to údajně pro hlavy států a vlád, určité pochyby již autor chová o postavení ministra zahraničí a jiných vyšších představitelů státu. Tyto pochyby jsou jistě legitimní, v rámci obhajoby by nicméně autor mohl rozebrat, proč by podle jeho názoru měl být ministr zahraničních věcí v tomto ohledu v horší pozici než třeba premiér, byť v zahraničí svůj stát zastupuje nepochybně častěji než tento.

Zatímco právní úprava imunity *ratione personae* se prozatím příliš nezměnila, totéž údajně neplatí pro úpravu imunit *ratione materiae*. Tato imunita se podle autora nevztahuje na zločiny podle mezinárodního práva. Cizí vnitrostátní soudy proto mají možnost stíhat za tyto zločiny jak osoby jednající jménem státu, které nepatří mezi nejvyšší státní představitele, tak tyto nejvyšší představitele samotné po skončení jejich mandátu (viz případ *Pinochet*). Autor rozebírá čtyři odlišné teorie, jež změnu úpravy imunit *ratione materiae* odůvodňují, a to teorii neoficiálních či soukromých aktů, teorii o kogentní povaze zločinů podle mezinárodního práva, teorii inkompability s extraterritoriální a univerzální jurisdikcí a teorii obyčejové změny. Sám se přiklání k poslední z teorií. Tato teorii skutečně působí nejlogičtěji a nejméně kontroverzně. Na druhou stranu je otázka, zda dostupná praxe a/nebo *opinio iuris* jsou natolik reprezentativní, aby bylo možno mluvit o zformování nového obyčejového pravidla – tato otázka by opět mohla být komentována během obhajoby.

Imunita státních představitelů před mezinárodními soudy působí na první pohled méně sporně. Jak ovšem autor přesvědčivě ukazuje v části C, i zde vyvstává celá řada zajímavých a ne zcela jednoduchých otázek. Po úvodní poznámce vracející se k Versailleské mírové smlouvě z roku 1919 se práce soustředí na Norimberský tribunál, Zvláštní soud pro Sierra Leone a Mezinárodní trestní soud. Zvláštní kapitola není, poněkud překvapivě, věnována Mezinárodním trestním tribunálům *ad hoc* – informace o nich jsou nicméně přítomny v jiných částech práce. Asi nejpřínosnější jsou pasáže věnované rozboru případů *Taylor* (u Zvláštního soudu pro Sierra Leone) a *Al-Bašír* (u Mezinárodního trestního soudu). Autor správně

upozorňuje, že tyto případy mají kromě mezinárodní i významnou dimenzi vnitrostátní, např. v kontextu případného zadržení některého z obviněných na území cizího státu a jeho vy/předání k mezinárodní soudní instituci. Současně dospívá k odvážným závěrům, podle nichž Zvláštní soud pro Sierra Leone měl respektovat imunitu Charlese Taylora a státy nemají povinnost zadržet a vydat MTS prezidenta Bašíra.

Celá práce končí shrnutím závěrů jednotlivých dílčích částí a konstatováním, že mezinárodněprávní úprava trestněprávních imunit nejvyšších státních představitelů před vnitrostátními a mezinárodními soudy je ve vývoji a že v této oblasti se nepochybně ještě dlouho budou střetávat dva protikladné, leč stejně legitimní zájmy: zájem na zajištění hladkého průběhu mezinárodních vztahů a zájem na odstranění beztrestnosti za nejzávažnější zločiny podle mezinárodního práva. S tím názorem lze, nepochybně i vzhledem k jeho předvídatelnosti, souhlasit.

4. Závěry a doporučení:

Práce Mgr. Christopa Dürra na téma *Imunita státních představitelů v mezinárodním trestním právu* splňuje nároky kladené na rigorózní práce na Právnické fakultě UK, a proto ji **doporučuji** k ústní obhajobě. Během této obhajoby by se autor – vedle dotazů uvedených v textu vše – měl vyjádřit k následujícím otázkám:

- 1) Jedním z obviněných ze strany MTS v případě Libye je i syn Muamara Kaddáfího, Sajf al-Islám Kaddáfí. Sám MTS tohoto člověka charakterizuje jako *de facto* předsedu vlády Libye. Měl by Sajf al-Islám Kaddáfí z tohoto titulu mít nárok na imunitu v trestněprávním řízení před vnitrostátními soudy cizích států či před MTS v době před pádem režimu jeho otce a po tomto pádu?
- 2) Imunita *ratione personae* nejvyšších představitelů státu zůstává podle autora v řízení před soudy jiných států absolutní. Lze vidět nějaké náznaky změny tohoto přístupu? Jaký názor na vhodnost takové změny má autor?

V Praze dne 23. prosince 2011

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA